

Dr hab. Roman Drozd prof. AP
Instytut Historii i Politologii
Akademia Pomorska w Słupsku

RECENZJA

**Rozprawy doktorskiej mgr Dąmmary Grajczak „Działalność Konsulatu
Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie w latach 1939-
1945”, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Wojciecha Skóry
w Instytucie Historii i Politologii w Słupsku**

Pani mgr Dąmmary Grajczak za główny cel swojej rozprawy doktorskiej obrała opisanie działalności Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie w latach 1939-1945. Do tej pory nie ukazała się na ten temat ani jedna monografia. Jest to zatem praca pionierska, która ma wypełnić w tym zakresie istniejącą w historiografii polskiej lukę, odpowiadając na kilka zasadniczych pytań badawczych: „jak pod względem organizacyjnym, personalnym i finansowym zmieniła się działalność konsulatu generalnego w Londynie po wybuchu wojny? Jakie były główne zadania placówki londyńskiej w okresie wojny? I jak personel zdołał się z nich wywiązać? W jakim zakresie zadania te różniły się od przedwojennych? Jakie było miejsce konsulatu w strukturze organizacyjnej polskich władz na uchodźstwie”? Czy autorce udało się na te pytania

odpowiedzieć? Z pewnymi drobnymi zastrzeżeniami, o których w dalszej części recenzji, można odpowiedzieć twierdząco.

Należy stwierdzić, że zakresiony w tytule temat jest zgodny z treścią.

Nie wzbudza zastrzeżeń zakres czasowy, czyli wybuch II wojny światowej jako cezura początkowa i 5 lipca 1945 jako cezura końcowa, czyli cofnięcie uznania rządowi polskiemu na obczyźnie przez Stany Zjednoczone i Wielką Brytanię. Nie można również zakwestionować zakresu terytorialnego, czyli obszaru działalności konsulatu generalnego w Londynie. Także struktura recenzowanej rozprawy jest moim zdaniem właściwa. Ma układ problemowy i składa się z pięciu rozdziałów podzielonych na podrozdziały (niektóre z nich na jeszcze mniejsze fragmenty), co pozwala czytelnikowi na łatwe śledzenie toku wykładu i zrozumienie intencji Autorki. Mam jednak drobną uwagę do struktury pracy. Uważam, że podrozdział czwarty („Ewolucja polsko-brytyjskich stosunków w okresie II wojny światowej”) w pierwszym rozdziale, który dotyczy kwestii przed II wojną światową, i podrozdział piąty w tym rozdziale („Uwarunkowania i kierunki rozwoju polskiej służby konsularnej w okresie wojennym (omówienie zmian prawno-organizacyjnych w MSZ po rozpoczęciu wojny”) powinny znaleźć się w rozdziale drugim, aczkolwiek sądzę, że najlepiej byłoby wyodrębnić je w osobny rozdział.

Recenzowana praca została opracowana w większości na materiałach archiwalnych, co jest charakterystyczne dla tematów jeszcze nieopracowanych.

Jest to duża jej zaleta. Wykorzystano dokumenty przechowywane w Archiwum Instytutu Polskiego Muzeum im. Gen. Sikorskiego w Londynie (cztery zespoły:

Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie, Ministerstwo Przemysłu i Handlu, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Konsulat Honorowy

Rzeczypospolitej Polskiej w Manchester oraz Kolekcja 622/204), Archiwum Akt Nowych w Warszawie (sześć zespołów: Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie, Konsulat Honorowy Rzeczypospolitej Polskiej w Southampton, Prezydium Rady Ministrów, Ministerstwo Informacji i Dokumentacji, Ambasada Polski w Wielkiej Brytanii (Zespół Home Office)), Narodowym Archiwum Cyfrowym, The National Archives Kew oraz Polskim Ośrodkiem Społeczno-Kulturalnym w Londynie (Dokumentacja: Karol Poznański, dyplomata 1896-1971). Nie wykorzystano jednak materiałów przechowywanych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zespół: Konsulat Generalny RP w Londynie [1918] 1919-1941, co niewątpliwie wzbogaciłoby informacje zawarte w rozdziale pierwszym rozprawy. Zaznaczyć należy, że dokumenty dotyczące polskiego konsulatu generalnego w Londynie są rozproszone, co niewątpliwie wymagało od Doktorantki włożenia dużego wysiłku w ich odnalezienie i przeprowadzenie kwerendy. Wykorzystano także źródła drukowane, kilka artykułów prasowych oraz dwanaście prac o charakterze wspomnieniowym oraz wiele opracowań naukowych.

Zebrany materiał pozwolił mgr Dagmarze Grajczak na właściwe opisanie obranego tematu. Dysertacja składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów (Rozdział I. Polska sieć konsularna na obszarze Imperium Brytyjskiego przed II wojną światową. Podstawy prawne i organizacyjne; Rozdział II. Organizacja konsulatu w okresie międzywojennym; Rozdział III. Działania opiekuńcze oraz konsulatu wobec obywateli polskich w Wielkiej Brytanii; Rozdział IV. Działalność Konsularnej Komisji Poborowej; Rozdział V. Działalność w zakresie obserwacji, propagandy i spraw konsularno-administracyjnych) oraz Zakończenia. Prace wzbogacają także: bibliografia, spis tabel i dokumentów, spis ilustracji, spis

ważniejszych skrótów, spis załączników oraz wiele aneksów. Wszystko to niewątpliwie podnosi jej walory. Zawarty w pracy opis problemu jest logiczny, ciekawy i wartościowy pod względem poznawczym. Jednak nasuwa się kilka uwag.

W rozdziale pierwszym rzuca się w oczy słaby opis zagadnień dotyczących: systemu pracy konsulatu, współpracy z władzami miejscowymi, korpus konsularny, biblioteka, propaganda i sprawy ekonomiczne (s. 48-54). W rzeczywistości jest to stwierdzenie faktu, że konsulat tym się zajmował. Wynika to zapewne z braku dostatecznej ilości dokumentów i skoncentrowaniu się Doktorantki na podstawach prawnych i organizacyjnych jego funkcjonowania, ale można było pokusić się o chociaż krótką ocenę tej działalności: na jakie natrafiano trudności, jakie były efekty tej działalności?

Podobna uwaga dotyczy spraw budżetowych konsulatu w rozdziale drugim (s. 94-96). Dowiadujemy się z niego, jak był finansowany konsulat, co stanowiło składowe budżetu, ale nie wiemy czy środki na funkcjonowanie konsulatu były wystarczające, czy też nie. Jeżeli nie, to na co brakowało pieniędzy i jak sobie z tym radzono? Wiele miejsca poświęcono w tym rozdziale konsulatom honorowym podległym konsulatowi generalnemu w Londynie. Domyślam się, że ilość poświęconego miejsca poszczególnym konsulatom honorowym wynika z braków w dokumentacji, niepełności zachowanych materiałów, jak i z trudności dotarcia do ewentualnych zbiorów. Niemniej Doktoranta mogła pokusić się o głębszą odpowiedź na pytania: jak wyglądała kontrola nad działalnością konsulów honorowych, jak oceniano ich pracę?

W rozdziale trzecim opisano działania opiekuńcze konsulatu generalnego w Londynie wobec obywateli polskich, jak również organizowanie

pomocy Polakom w Związku Radzieckim. Jeden podrozdział poświęcono obywatelom polskim narodowości żydowskiej (s. 184-191). Nasuwa się więc pytanie, czy mniej zajmowano się obywatelami polskimi innych narodowości i wyznań? Zapewne zgłaszali się do konsulatu w różnych sprawach, wiadomo jest także, że służyli w Polskich Siłach Zbrojnych podległych rządowi polskiemu na obczyźnie, czyli niektórzy z nich mogli przejść przez Konsularną Komisję Poborową.

Mankamentem pracy jest zbyt lakoniczne zakończenie. Wymaga ono rozbudowania. Poprawienia wymaga również edycja załączników według obowiązujących zasad. Niektóre tytuły są niepełne; pod dokumentami, czy tabelami brakuje źródła ich pochodzenia. Zgodnie z zasadami opublikowano schematy.

Praca przed ewentualną publikacją wymaga korekty. Zdarzają się literówki, niektóre stwierdzenia wymagają poprawienia stylistycznego. Należy również zwrócić uwagę na poprawność użytych w tekście określeń. Przykładem niech będzie nazwanie Polaków w Wielkiej Brytanii mniejszością narodową (s. 12,155). Domyślam się, że jest to użyte w sensie potocznym, a nie prawnym, ale należy unikać takich dwuznaczności. Polacy w Wielkiej Brytanii nie byli oficjalnie uznani za mniejszość narodową.

Konkludując stwierdzam, że praca mgr Dagmary Grajczak jest ważnym wkładem w rozwój historiografii polskiej w zakresie działalności polskiej służby konsularnej w okresie II wojny światowej i spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Tym samym wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Słupsk, 11.05.2016 r.

